

О.В. Сафронов, доктор технічних наук, професор,
Г.В. Капосльоз, кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник,
О.С. Мельниченко,
О.М. Голубева
НУОУ імені Івана Черняхівського

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті розглядаються проблеми формування системи післядипломної освіти у Збройних Силах України. Доведено існування курсів підвищення кваліфікації офіцерів і працівників Збройних Сил України, але підготовку наукових та науково-педагогічних працівників в системі післядипломної освіти Збройних Сил України нормативними документами не визначено. Запропоновані можливі шляхи вирішення означених проблем.

Ключові слова: післядипломна освіта; підготовка; якість.

Постановка проблеми. Формування системи післядипломної освіти в Збройних Силах України залишається актуальною науковою та прикладною проблемою.

Актуальність проблеми визначена вимогами нормативно-правових актів [1-3], необхідністю збереження існуючих та формування нових наукових шкіл, а також фактичною відсутністю системи післядипломної освіти в Збройних Силах України.

Згідно норм вказаних нормативно-правових актів, наукові та науково-педагогічні працівники зобов'язані підвищувати свою наукову кваліфікацію та педагогічну майстерність, оскільки розв'язання складних наукових проблем у наукових школах та забезпечення якості вищої освіти неможливо без забезпечення підвищення їх кваліфікації протягом життя. У свою чергу, наукові установи та вищі навчальні заклади (ВНЗ) зобов'язані забезпечити можливість підвищення кваліфікації науковим та науково-педагогічним працівникам не рідше одного разу на п'ять років [1, 2].

Нагадаємо, що формування наукових шкіл та воєнно-наукове супроводження розробок нових складних зразків військової техніки та озброєння здійснюється протягом 10-15 років.

Аналіз джерел наукової інформації. Нажаль, публікації, які присвячені цій проблемі *практично* відсутні, хоча формування системи післядипломної освіти було передбачено ще у 1997 році Концепцією військової освіти в Україні як складової Єдиної системи військової освіти [3]. Так, у заходах щодо реалізації Концепції військової освіти в Україні на 1999–2000 роки заплановано: “Розроблення науково обґрунтованої системи одержання післядипломної освіти, реорганізація системи підвищення кваліфікації офіцерських кадрів”.

В інших нормативних актах Збройних Сил України термін “післядипломна освіта” не застосовувався, тому і зміст цього терміну не було наведено ні у Концепції військової освіти ні в інших нормативних актах

Збройних Сил України.

Терміни “післядипломна педагогічна освіта” та “післядипломна освіта” застосовується у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [4]. Але зміст цих термінів також не був розтлумачений.

Вперше зміст та тлумачення терміну “післядипломна освіта” було надано в Законі України “Про вищу освіту”, а саме, післядипломна освіта включає [1]:

спеціалізацію – профільна спеціалізована підготовка з метою набуття особою здатності виконувати окремі завдання та обов’язки, що мають особливості в межах спеціальності;

перепідготовку – професійне навчання, спрямоване на оволодіння іншою професією працівниками, які здобули первинну професійну підготовку;

підвищення кваліфікації – підвищення рівня готовності особи до виконання її професійних завдань та обов’язків або набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов’язки шляхом набуття нових знань і вмінь у межах професійної діяльності або галузі знань;

стажування – набуття особою досвіду виконання завдань та обов’язків певної професійної діяльності або галузі знань.

Необхідно додати, що у Законі України “Про наукову і науково-технічну діяльність” [2], застосовується також термін “наукове стажування”, метою якого є:

підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки;

проведення авторських досліджень з використанням сучасного обладнання і технологій;

опанування новітніх унікальних методів;

набуття досвіду провадження науково-дослідної діяльності;

забезпечення інформаційного обміну та розширення наукових контактів.

Мета статті. Провести аналіз проблем формування системи післядипломної освіти наукових та науково-педагогічних працівників у Збройних Силах України та запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Згідно норм Закону України “Про вищу освіту”, післядипломну освіту здійснюють заклади післядипломної освіти або відповідні структурні підрозділи ВНЗ і наукових установ [1].

Хоча, як вказано вище, у нормативних актах Збройних Сил України термін “післядипломна освіта” не застосовувався, елементи системи післядипломної освіти існували і існують. Елементами такої системи є курси перепідготовки та підвищення кваліфікації, які сформовані при вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) та при військових підрозділах вищих навчальних закладах (ВП ВНЗ).

Так, у Концепції кадрової політики у Збройних Силах України [5] вказано: “Запроваджено систему підвищення кваліфікації кадрів шляхом створення на базі ВВНЗ мережі курсової підготовки офіцерів перед призначенням їх на вищі посади. Безперервна підготовка кадрів, що органічно поєднує військову освіту, перепідготовку та підвищення

кваліфікації, створить умови для постійного професійного росту особового складу, забезпечить його кар'єрне зростання та підтримання високої бойової готовності військ (сил)".

На теперішній час підготовка кадрів для Збройних Сил здійснюється через ступеневу систему безперервного навчання та включає такі складові:

початкова військова підготовка молоді;

професійна військова підготовка;

вища освіта офіцерських кадрів тактичного, оперативно-тактичного та оперативно-стратегічного рівнів;

підвищення кваліфікації та перепідготовка військовослужбовців і працівників Збройних Сил.

Існуюча система підготовки кадрів в основному забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців, але не повною мірою відповідає реальним потребам Збройних Сил.

Тому Концепцією кадрової політики у Збройних Силах України передбачено [5]:

вдосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації всіх категорій особового складу, впровадження безперервної ступеневої підготовки військових фахівців;

вдосконалення змісту підготовки та підвищення кваліфікації військових фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до державних вимог, а також у зв'язку з переходом системи вищої освіти України на підготовку фахівців за схемою "бакалавр – магістр".

Удосконалення системи підвищення кваліфікації військовослужбовців і працівників ЗСУ передбачено і Програмою реалізації Концепції кадрової політики у Збройних Силах України [6]. До основних заходів удосконалення системи підвищення кваліфікації військовослужбовців і працівників ЗСУ можна віднести:

уточнення кваліфікаційних характеристик випускників курсів підвищення кваліфікації;

внесення змін до змісту навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації з урахуванням змін у кваліфікаційних характеристиках випускників курсів;

створення системи дистанційного навчання слухачів курсів;

удосконалення функціонування інтегрованої системи підготовки та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів для ВВНЗ та НДУ ЗСУ з метою надання пріоритетів у підготовці фахівців вищої кваліфікації;

створення докторських та кандидатських спеціалізованих вчених рад навчально-наукового комплексу, об'єднаних за однаковими та спорідненими науковими спеціальностями.

Проблеми подальшого удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників визначені і у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [4].

Серед основних завдань Національної стратегії розвитку освіти визначені наступні:

удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти, підвищення їх управлінської культури;

удосконалення нормативно-правового забезпечення системи післядипломної педагогічної освіти;

розроблення стандартів післядипломної педагогічної освіти, зорієнтованих на модернізацію системи перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних та керівників навчальних закладів;

реалізація сучасних технологій професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти;

забезпечення випереджувального характеру підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів відповідно до потреб реформування системи освіти, викликів сучасного суспільного розвитку.

Основними напрямками реалізації Національної стратегії розвитку освіти стосовно подальшого удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників визначені:

реформування системи післядипломної освіти відповідно до запитів економіки, потреб педагогічних і науково-педагогічних кадрів;

оновлення змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників для професійно-технічних навчальних закладів і професійних коледжів;

розширення практики підготовки педагогічних працівників за інтегрованими програмами (у тому числі за поєднаними спеціальностями на рівні магістра);

запровадження нових ефективних форм підвищення кваліфікації керівників освіти;

комплектування фондів бібліотек навчальних закладів вітчизняною зарубіжною літературою, електронними базами даних;

вивчення досвіду зарубіжних партнерів стосовно модернізації системи освіти, зокрема вивчення системи професійного зростання в рамках концепції навчання протягом життя щодо запровадження міжнародних шкіл, дискусійних майданчиків тощо.

З аналізу розглянутих нормативно-правових актів випливає, що система післядипломної освіти у державі існує і мова йде лише про її удосконалення навіть шляхом розроблення та прийняття Закону України “Про післядипломну освіту” [4].

У Збройних Силах України, як вказано вище, поки існують лише окремі складові системи післядипломної освіти. Тому залишається питання: Чому досі у Збройних Силах України не сформована система післядипломної освіти!

Розглянемо можливі причини такого стану.

Згідно Концепції військової освіти, яку затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р. № 1410, військова освіта інтегрується у державну систему освіти на засадах єдиної законодавчої та нормативно-правової бази. Вона забезпечує підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації кадрових військових фахівців та офіцерів запасу різних освітньо-кваліфікаційних рівнів для Збройних Сил та інших військових формувань України.

Керівництво підготовкою військових фахівців у єдиній системі військової освіти здійснюється Міністерством освіти і науки та іншими центральними органами виконавчої влади, яким підпорядковані ВВНЗ, на основі рекомендацій Координаційної ради з питань військової освіти-колегіального дорадчого органу.

Організація діяльності єдиної системи військової освіти здійснюється штатним підрозділом у складі Міністерства освіти і науки.

Головними завданнями зазначеного підрозділу є:

участь у формуванні переліку напрямів, спеціальностей та обсягів підготовки військових фахівців, у тому числі за програмами підготовки офіцерів запасу;

розроблення пропозицій щодо змісту військової освіти та державних стандартів освіти, підготовки військових фахівців з напрямів та спеціальностей у галузі знань “Військові науки”;

координація взаємодії органів управління ВВНЗ, центральних органів виконавчої влади з ВНЗ України;

визначення напрямів подальшої інтеграції з ними військових навчальних закладів;

підготовка пропозицій щодо усунення існуючих паралельних структур підготовки фахівців за спорідненими спеціальностями;

оптимізація розміщення щорічного замовлення на підготовку військових фахівців;

розроблення пропозицій щодо підвищення ефективності функціонування єдиної системи військової освіти та якості підготовки військових фахівців;

сприяння впровадженню в практику підготовки військових фахівців новітніх технологій та методик навчання;

аналіз сучасного стану та підготовка пропозицій щодо перспектив розвитку єдиної системи військової освіти.

З аналізу визначених завдань цього підрозділу Міністерства освіти і науки випливає, що серед них немає ні завдань, які стосуються проблем перепідготовки та підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних кадрів, ні завдань, які стосуються проблем формування системи післядипломної освіти у Збройних Силах України.

Розглянемо ще два нормативних акта, які затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р. № 1410 і згідно яких здійснюється підготовка військових фахівців в єдиній системі військової освіти.

Так, у “Положенні про підготовку військових фахівців у вищих навчальних закладах єдиної системи військової освіти” визначено:

керівництво підготовкою військових фахівців у ВВНЗ здійснюють, відповідно до законодавства, Міносвіти та інші державні органи управління військовою освітою на основі рішень Кабінету Міністрів України, проекти яких розробляються на підставі рекомендацій Координаційної ради;

формування державного замовлення на підготовку військових фахівців здійснюється Координаційною радою на підставі потреб міністерств та інших центральних органів виконавчої влади у військових фахівцях різних освітньо-кваліфікаційних рівнів;

державне замовлення розробляється на підставі заявок міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, які подаються Координаційній раді.

Згідно “Положення про Координаційну раду з питань військової освіти”, до завдань Координаційної ради віднесено:

визначення напрямів формування нормативно-правової бази для створення єдиної системи військової освіти;

координація діяльності управлінь (відділів) військової освіти Збройних Сил та інших військових формувань з питань підготовки кадрів у ВНЗ України;

розроблення пропозицій та здійснення контролю за дотриманням порядку фінансування підготовки військових фахівців у ВНЗ, які входять до єдиної системи військової освіти;

визначення єдиного підходу до науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу, організації наукових досліджень у галузі військової освіти;

визначення схем (моделей) підготовки військових фахівців у ВНЗ;

визначення перспективної потреби держави у військових фахівцях з різними освітньо-кваліфікаційними рівнями підготовки та обсягів їх підготовки у ВНЗ;

розгляд пропозицій щодо мережі ВНЗ єдиної системи військової освіти;

координація зусиль, спрямованих на створення єдиної системи інформаційного забезпечення військової освіти.

З аналізу цих нормативних актів випливає наступне:

серед них також немає ні завдань, які стосуються проблем перепідготовки та підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних кадрів, ні завдань, які стосуються проблем формування системи післядипломної освіти у Збройних Силах України;

оскільки Координаційна рада з питань військової освіти є дорадчим органом і вона не має постійно діючої штатної структури, тому вона не спроможна виконувати більшість завдань котрі покладені на раду.

Таким чином, завдання щодо “Розроблення науково обґрунтованої системи одержання післядипломної освіти, реорганізація системи підвищення кваліфікації офіцерських кадрів”, яке визначено Концепцією військової освіти в Україні, досі не виконано, оскільки вирішення цієї

проблеми не було покладено на штатний підрозділ з питань підготовки військових фахівців у складі Міністерства освіти і науки.

Вирішення цієї проблеми також не передбачено ні “Положенням про підготовку військових фахівців у вищих навчальних закладах єдиної системи військової освіти”, ні “Положенням про Координаційну раду з питань військової освіти”.

На наш погляд, вирішення цієї проблеми можливо наступними шляхами:
визначити нормативними актами штатний підрозділ у складі Міністерства освіти і науки, який згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р. № 1410 відповідає за формування системи післядипломної освіти в єдиній системі військової освіти;

визначити нормативними актами систему державного замовлення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників для Збройних Сил України;

розробити стандарти післядипломної освіти наукових та науково-педагогічних працівників Збройних Сил України, які повинні відповідати стандартам Національної рамки кваліфікації [7] та вимогам нормативних актів Міністерства оборони України.

Першим етапом вирішення цієї проблеми може бути розроблення “Положення про післядипломну освіту наукових та науково-педагогічних працівників у Збройних Силах України”, в якому визначити:

порядок замовлення на отримання післядипломної освіти науковими та науково-педагогічними працівниками;

ВВНЗ та ВП ВНЗ, які мають ліцензію на перепідготовку та підвищення кваліфікації в системі післядипломної освіти за відповідною спеціальністю та відповідним рівнем вищої освіти наукових та науково-педагогічних працівників;

порядок оцінки якості отриманих знань слухачами у системі післядипломної освіти;

форму документу, який отримують випускники системи післядипломної освіти.

Висновок. З аналізу нормативно-правових актів з питань підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників у Збройних Силах України випливає, що деякі елементи системи післядипломної освіти існують, але завдання Постанови Кабінету Міністрів України від 15.12.1997 р. № 1410 “Про створення єдиної системи військової освіти” щодо “Розроблення науково обґрунтованої системи одержання післядипломної освіти, реорганізація системи підвищення кваліфікації офіцерських кадрів” досі не виконано.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про Вищу освіту” від 1 липня 2014 року, №1556-VII.
2. Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” № 848 – VIII від 26 листопада 2015 року.

3. Концепція військової освіти в Україні та заходи щодо її реалізації. – К.: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.1997 р. № 1410 “Про створення єдиної системи військової освіти”.

4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. – К.: Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013.

5. Концепція кадрової політики в Збройних Силах України. – К.: Наказ Міністра оборони України від 27.11.2007 року № 659.

6. Програма реалізації Концепції кадрової політики в Збройних Силах України. – К.: Наказ Міністра оборони України від 31.03.2008 року № 129.

7. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій – К.: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341.

А.В. Сафронов, доктор технических наук, профессор,
Г.В. Капосльоз, кандидат психологических наук,
Е.С. Мельниченко,
Е.М. Голубева
НУОУ имени Ивана Черняховского

ПРОБЛЕМИ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ВООРУЖЕННЫХ СИЛАХ УКРАИНЫ И ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

В статье рассматриваются проблемы формирования системы последипломного образования в Вооруженных Силах Украины. Доказано существование курсов повышения квалификации офицеров и служащих Вооруженных Сил Украины, но подготовку научных и научно-педагогических сотрудников в системе последипломного образования Вооруженных Сил Украины нормативными документами не утверждено. Предлагаются возможные пути решения указанных проблем.

Ключевые слова: последипломное образование; подготовка; качество.

O. Safronov, Doctor of Technical Sciences, Professor,
G. Kaposlyoz, Candidate of Psychological Sciences,
L. Melnichenko,
L. Golubeva
NUDUkraine named after I. Chernyakhovsky

PROBLEMS OF TRAINING OF SCIENTIFIC AND SCIENTIFIC- PEDAGOGICAL WORKERS IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE EDUCATION OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

In the article the problems of forming of the system of postgraduate education are examined in Military Powers of Ukraine. Existence of courses of in-plant training officers and workers of Military Powers of Ukraine is well-proven, but preparation of scientific and scientifically pedagogical workers in the system of postgraduate formation of Military Powers of Ukraine by normative documents not certainly. The possible ways of decision of the noted problems are offered.

Keywords: postgraduate education; preparation; quality.